

Тетяна Тарасюк, канд. філол. наук, доц.  
Східноєвропейський національний університет  
імені Лесі Українки, Луцьк

## НАЙМЕНУВАННЯ АДРЕСАТА В СУЧАСНИХ РЕЛІГІЙНИХ ПОСЛАННЯХ

*Проаналізовано найменування адресата в сучасних релігійних посланнях вищого духовенства українських церков. Простежено вплив тематики та функційної ролі таких найменувань на лексичний склад досліджуваних конструкцій. Встановлено типові для релігійного спілкування номінативи й апелятиви, а також кваліфікативні означення до них. З'ясовано, що номінативами автори послань послуговуються для звертання до адресата, апелятивами – для вступних привітань на початку текстів та для активізації уваги реципієнта протягом усього тексту.*

**Ключові слова:** адресат, номінативи, апелятиви, релігійне послання, релігійна комунікація.

Релігійна комунікація посередництвом сучасного релігійного послання, як відомо, передбачає наявність двох комунікантів: священика (автора) і потенційного вірянина (адресата). Логічно постає питання про різновиди найменувань адресатів. Ця проблема в українському мовознавстві нині досліджена різносторонньо. Свідченням того слугують вагомні доробки українських і зарубіжних учених. Ізпоміж них ґрунтовна розвідка М. Скаба про граматику апеляції в українській мові [Скаб 2002], напрацювання кафедри української мови імені професора К. Шульжука Рівненського державного гуманітарного університету під керівництвом Г. Вокальчук про неологічні назви осіб у сучасних слов'янських мовах [Неологічні] та колективна монографія, підготовлена викладачами кафедри історії та культури української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича [Українська 2008; Українська 2009]. Особливості номінації в українській мові найповніше досліджені на матеріалі епістолярного та художнього стилів. У художньому – це прозові й поетичні тексти давньої та сучасної української й зарубіжної літератур, фольклор, в епістолярному – найчастіше приватне листування визначних культурних діячів і поодинокі розвідки про дипломатичне листування.

Об'єктом вивчення іноді стають певні аспекти процесу номінації, напр.: окремі апелятиви (*пан, товариш* та інші), власні назви, загальні назви, етнопсихологічні та етнокультурні особливості, семантична й синтаксична організація, комунікативні ознаки.

У порівняльному контексті важливі напрацювання вітчизняних вчених, які досліджують найменування адресата на матеріалі інших мов: слов'янських, індоєвропейських, англійської, німецької, китайської, угорської, татарської тощо.

Однак аналіз праць останніх десятиліть дає підстави стверджувати, що номінативна сфера адресата в релігійному стилі потребує детальніших наукових студій. Із-поміж наявних розвідок маємо лише працю про українську церковну титулатуру [Пуряєва], особливості виявлення апеляції в сакральних текстах [Скаб 2000], молитовні й акафістні звертання [Богдан] і загальноприйняті, усталені й традиційні для релігійного стилю сучасної української літературної мови скорочення назв чинів святості [Мирончук]. Отже, актуальність нашого дослідження зумовлена недостатнім вивченням процесів номінації адресата мовлення в релігійному стилі. Мета роботи передбачає з'ясувати лексико-семантичні особливості найменування адресата в сучасних релігійних посланнях.

У науковій літературі представлені різні підходи до вивчення граматичного статусу номінації адресата. І. Бугайова таке явище пояснює тим, що одні вчені описують звертання, зважаючи на комунікативний аспект, інші – на номінативний [Бугайова]. М. Скаб послідовно розрізняє дві функційні сфери використання найменування осіб: сферу репрезентації та сферу апеляції [Грамматика : 20]. А тому мовні засоби їхньої актуалізації традиційно називають *номінативами* та *апелятивами*, що диференційовані й морфологічно.

Як свідчить аналіз текстів послань, номінативи характерні для заголовків послань та поздоровлень адресатів зі святом, напр.: *Різдвяне послання високопреосвященнішого Михайла, архієпископа Луцького і Волинського, боголюбивим пастирям, чесному чернецтву та всім вірним Волинської єпархії Української Православної Церкви Київського Патріархату* (Мх); *Наші особливі пасхальні вітання направляємо до влади і війства богохранимої української держави* (ВЛ<sub>1</sub>).

Апелятиви зафіксовані здебільшого на початку текстів як традиційне звертання до адресатів, із метою привернення уваги слухача (читача) у самому посланні та в прикінцевих поздоровленнях зі святом, напр.: ***Всечесні Отці! Дорогі Брати і Сестри!*** (І<sub>1</sub>); *Тому і нам з вами, дорогі брати і сестри, потрібно наше життя у всіх його проявах зробити співзвучним життю і вченню нашого Спасителя, затверджених Його славним Воскресінням* (ВП, 04. 2006); ***Любі мої Волиняни, дорогі Діти Церкви Христової, всечесні Отці, улюблені Брати і Сестри, шановні Друзі!*** *З глибоким почуттям духовної радості, від усього серця вітаю всіх вас з величним святом – Різдом Христовим та наступаючим Новим 2005 роком!* (ДВ, 01. 2005).

Номінації адресата разом із назвою тексту і номінацією автора утворюють типовий для сучасних релігійних послань заголовок, напр.: *Великоднє Послання Предстоятеля УАПЦ Блаженнішого Мефодія, Митрополита Київського і всієї України, Предстоятеля Української Автокефальної Православної Церкви священству, чернецтву і всім вірним Української Автокефальної Православної Церкви* (Мф<sub>2</sub>). Адресат таких текстів завжди збірний. Ним найчастіше виступають нижчі за духовним чином священники, ченці та вірні, а тому виражений за допомогою узагальнених, зазвичай стилістично маркованих лексем *отці, браття, сестри*, хоч трапляються й узуальні найменування (*народ, співвітчизники*) та індивідуально-авторські (*вірники*).

Лексико-семантичну групу адресатів ‘духовенство’ утворюють опорні лексеми, виражені іменниками у множині, зокрема: *пастирі, душпастирі, архіпастирі, владики, отці, священники, священнослужителі, клир, диякони, співбраття* та збірними іменниками: *духовенство, священство*.

До лексико-семантичної групи адресатів ‘ченці’ належать ключові лексеми зі значенням збірності: *монашество, чернецтво, іноцество*, іменники у множині з розрізненням і без розрізнення роду – *монахи і монахині, ченці та черниці, іноки*, субстантивованій дісприкметник у множині – *монашестуючі*.

Лексико-семантичну групу адресатів ‘вірні’ складають опорні лексеми у множині: *чада, вірні, вірники, паства, миряни, народ, віруючі, християни, брати і сестри, богомольці*.

Як бачимо, усі три групи адресатів виражені стилістично нейтральними лексемами. Названі ключові лексеми, крім спорадичного однокомпонентного використання, найчастіше увиразнені стилістично маркованими кваліфікативними означеннями з чіткою диференціацією одних і вільним використанням інших, напр.: пастирі – *боголюбиві, всечесні*; душпастирі – *боголюбиві*; архіпастирі – *боголюбиві, преосвященні*; духовенство – *всечесне, всесвітліше, високопреподобне, всечесніше*; священство – *всечесне*; священнослужителі – *всесвітліші, високопреподобні*; владика – *високопреосвященні, преосвященні*; отці – *всесвітліші, всечесніші, високопреподобні, всечесні*; монашество – *чесне, всечесне, преподобне*; чернецтво – *чесне, преподобне, боголюбиве, всечесне*; іноцество – *всечесне*; монахи і монахині – *преподобні*; ченці та черниці – *преподобні, високопреподобні*; вірні – *достойні*; вірники – *достойні*; чада – *вірні, боголюбиві*; паства – *боголюбива*, миряни – *побожні, дорогі в Христі, дорогі, глибоко шановні, достойні*; народ – *український*; християни – *православні, вірні*; брати і сестри – *преподобні, дорогі у Христі, дорогі, богомольці – дорогі*.

Означення *боголюбиві* типове для усіх трьох лексико-семантичних груп, означення *всечесні* – для лексико-семантичних груп ‘духовенство’ й ‘монахи’, означення *преосвященні, всесвітліші, всечесніші* – для лексико-семантичної групи ‘духовенство’, у тому числі *високопреосвященні* лише до *владик*, означення *чесне, преподобне* – для лексико-семантичної групи ‘монахи’, означення *достойні, побожні, дорогі, дорогі в Христі, глибоко шановні, достойні, православні, вірні* – для лексико-семантичної групи ‘вірні’.

Варто зазначити, що кожен автор послуговується не лише індивідуально увиразненим набором ключових лексем на позначення адресата, а й кваліфікативних атрибутів до них. Наприклад, Блаженніший Любомир та архієпископ Ігор, звертаючись до духовенства та монашества, використовують здебільшого подвійні означення до опорних лексем: *Великоднє послання Блаженнішого Любомира **Високопреосвященним і Преосвященним Владикам, Всесвітлішим і Всечеснішим Отцям, Преподобним Монахам і Монахиням, ...** (Л<sub>3</sub>); *Великоднє послання Архієпископа Львівського **Всесвітлішим та всечеснішим отцям, Високопреподобним і преподобним отцям, ченцям...** (Г<sub>1</sub>).**

Адресат сучасних релігійних послань заздалегідь визначений не лише за церковним статусом (*священик – чернець – віруючий*), а й за конфесійною, єпархіяльною, почасти територіальною та професійною належністю, що, як правило, відображене в узвичаєних для релігійного стилю номінаціях.

Адресатом послань глав українських церков виступає вся паства ввіреної їм церкви, напр.: *Пасхальне послання Митрополита Київського і всієї України Володимира, ... і всім вірним чадам Української Православної Церкви* (ДВ, 04. 2005); *Пасхальне послання Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета ... і всім вірним Української Православної Церкви Київського Патріархату* (Ф<sub>3</sub>); *Великоднє послання Блаженнішого Любомира ... Дорогим Мирянам Української Греко-Католицької Церкви* (Л<sub>3</sub>); *Різдвяне послання Блаженнішого Мефодія, ... і всім вірним Української Автокефальної Православної Церкви 2007/2008 року Божого* (МФ<sub>3</sub>).

Послання керівників єпархій адресовані віруючим визначеної церковно-адміністративної одиниці, напр.: *Пасхальне послання преосвященнішого Михаїла, єпископа Луцького і Волинського, боголюбивим пастирям, чесному чернецтву та всім вірним Волинської єпархії Української Православної Церкви Київського Патріархату* (ВВ, 04. 2008); *Великоднє послання архієпископа Харківського і Полтавського Ігоря всечесному священству й усім вірним Харківсько-Полтавської єпархії Української Автокефальної Православної Церкви* (І<sub>1</sub>).

У деяких із досліджуваних текстів зафіксовано вказівку на територіальний статус адресатів за допомогою узагальнених назв областей України, напр.: *Пасхальне послання єпископа Якова Всечесному священству, чесному чернецтву, всім вірним Одещини* (Я); *Великоднє Послання Високопреосвященнішого Филипа, архієпископа Полтавського і Кременчуцького, ... усім православним християнам землі Полтавської* (ФП<sub>1</sub>).

Конкретно визначені адресати і в посланнях, авторами яких є керівники певних церковних відомств. Їх образ вербалізований через найменування професій і військових звань, напр.: *Різдвяне послання Голови відділу Української Православної Церкви по взаємодії зі Збройними силами та іншими військовими формуваннями України, архієпископа Львівського і Галицького Августина...*, *пра-*

*вославним генералам і адміралам, офіцерам, прапорицикам і мічманам, сержантам і старшинам, солдатам і матросам та усім службовцям Збройних Сил та інших військових формувань України* (архієп. Авг. Р.00); *Послання Голови Синодального відділу релігійної освіти, катехизації та місіонерства Української Православної Церкви Високопреосвященнішого Філіпа, архієпископа Полтавського й Кременчуцького, до православних педагогів, місіонерів і всіх трудівників на ниві освіти й православного свідчення з нагоди п'ятиліття утворення відділу* (ФП<sub>2</sub>).

Найменування адресата зумовлює й тематика послання, напр.: *Послання Ієрархії Києво-Галицької Митрополії Української Греко-Католицької Церкви до українського і польського сусідніх народів – братів у Христі* (ІМ); *Пастирський лист “Про запровадження загальноєпархіальної духовно-екологічної акції: “Приберемо могили предків – очистимо наші душі”... вірним Коломийсько-Чернівецької єпархії: дітям, молоді, вчителям і вихователям, християнській державній владі* (ПЛ).

Поодинокі випадки, коли адресат іменованій стереотипним словосполученням *весь український народ* без будь-якого уточнення належності не лише до конфесії чи єпархії, а й указівки на релігійність людини. Це спостерігаємо, зокрема, у посланнях архієпископа Запорізького й Мелітопольського Григорія: *Різдвяне послання ... Боголюбивим пастирям, чесному чернецтву та всьому українському народові* (Гр). Номінація адресата в кількох посланнях інших авторів передана перифразом *люди доброї волі*, напр.: *Архієрейське Великопісне Послання 2007 р. Б. Владика Іриня, ..., і всім вірним! Усім людям доброї волі!* (Ір1); *Пастирське послання Михаїла Колтуна Єпископа Сокальсько-Жовківського до священства, монашества, вірних УГКЦ та всіх людей доброї волі* (МК<sub>1</sub>).

Початкові звертання в посланнях співвіднесені із номінаціями адресата в назві. Конструкції звертання, як і конструкції називання адресата в заголовку, майже не відрізняються лексичним наповненням. Їхньою основою є характерні для спілкування християн традиційні офіційні звертальні лексеми в поєднанні з кваліфікативними означеннями. Найчастіше священники послуговуються в посланнях звертальними виразами *всечесні отці* та *дорогі брати і сестри*. Адресат у зачині або передує узвичаєному релігійному привітанням *Христос воскрес!* або стоїть у постпозиції.

У структурі емоційно-оцінювальних висловів найчастіше фіксуємо епітетні найменування, із-поміж яких вирізняємо функційно марковані лексеми (*достойні, преподобні, всечесніші, боголюбиві* та інші) і загальномовні – прикметники інтимної семантики – *дорогі, любі, улюблені, люблячі* та офіційно-урочисті – *шановні*.

Стилістично марковані означення виражені прикметниками зі ступенюванням вияву ознаки та без нього – *преосвященні, преподобні; чесне, достойні; возлюблені*; складними прикметниками – *всесвітліші, всечесні/ всечесніші; високоповажні, високопреосвященні, високопреподобні, боголюбні, боголюбиві*; сталими словосполученнями – *возлюблені у Господі, Боговозлюблені у Господі, чесне у Христі*.

Крім стилістично маркованих звертань, у ролі узагальнювального адресата зафіксовані також узуальні офіційні звертання, напр.: *Дорогий Український народ* (Я); *Улюблені Брати і Сестри, наші співгромадяни і співгромадянки!* (СЄ).

Деякі із зафіксованих у посланнях звертань вживані в кількох функційних стилях, тобто вони мають міжстильовий статус. Це, зокрема, конструкція *шановні військовики України* (А<sub>1</sub>), яка належить архієпископові Львівському та Галицькому Августину як Голові відділу Української православної церкви із взаємодії зі Збройними силами та іншими військовими формуваннями України.

Факультативно лексико-граматична структура звертань представлена різностильовими лексемами, що не характерне для релігійного стилю. Наприклад, типові для розмовного стилю звертальні лексеми можуть бути поєднані з функціонально диференційованими означеннями релігійної семантики. Так, лексема *діти* поширена епітетами *духовні, церковні* у пре- і постпозиції (*Дорогі волиняни, любі мої духовні діти, всечесні отці, брати і сестри!* (Нф), *Дорогі Волиняни, любі мої земляки, всечесні отці, брати і сестри, діти церковні!* (ДВ, 01. 2009)), або можлива постпозиція стилістично маркованих лексем *пастирі, браття і сестри* щодо узвичаєних в офіційно-діловому чи розмовному стилях означень *вельмишановні, любі, близькі моєму серцю* (*Улюблені у Христі вельмишановні пастирі, ... і всі вірні Харківської Єпархії Української Православної Церкви!* (Н<sub>2</sub>); *Улюблені о Господі пастирі! Любі й близькі моєму серцю браття та сестри!* (Н<sub>1</sub>)).

На вибір звертальних конструкцій, як і номінативних, також впливає тематика послання й фактор адресата, напр.: *Шановні викладачі, учні, студенти та батьки: усі, хто навчає і навча-*

*ється! Дорогі браття і сестри!* (Ан<sub>1</sub>); *Улюблена у Христі українська молоде!* (С); *Дорогі душпастирі, монахи та монахині, віруючі журналісти та працівники мас-медіа, брати та сестри!* (КЄ).

Індивідуально-авторські звертання із вказівкою на локальні характеристики адресата зафіксовані найчастіше в посланнях митрополита Луцького та Волинського Ніфонта: *Дорогі мої Волиняни! Шановні отці, чесні монахи і монахині, возлюблені брати і сестри та всі вірні діти Православної Церкви Волинського краю!* (ДВ, 04. 2006); *Дорогі Волиняни, рідні мої Земляки, всечесні Отці, шановні Монахи і Монахині, любі мої Брати і Сестри та всі Діти Церкви Христової!* (ДВ, 01. 2004). Звертання з елементами характеристики за територіальним принципом визначене межами єпархії або держави: *Улюблені у Господі всечесні отці, боголюбиві інокі й інокіні, браття і сестри – усі мої вірні духовні чада Хмельницької єпархії УПЦ та за її межами!* (Ан<sub>2</sub>) або держави, напр.: *Всечесні отці, преподобні брати і сестри, українські родини та парафіяльні спільноти на батьківщині та розкинені по світах* (В<sub>1</sub>).

У текстах верховного архієпископа Києво-Галицького Любомира використано усічені варіанти звертання *Мої дорогі!* (Л<sub>1</sub>); *Дорогі у Христі!* (Л<sub>2</sub>) замість передбачуваного *Мої дорогі парафіяни!*, *Дорогі у Христі брати і сестри!* Усічені конструкції, основу яких становлять субстантивовані прикметники, типові для мовлення українців.

Частотні звертання до адресатів із кількома опорними лексемами, побудовані за принципом нанизування або градації, напр.: *Возлюблені у Господі архіпастирі, високоповажні пастирі, чесне у Христі чернецтво, боголюбні миряни – браття і сестри!* (Вл<sub>2</sub>); *Улюблені в Господі дорогі мої отці, брати і сестри, діти духовні!* (ДВ, 04. 2003).

Звертальні конструкції в етикетних ситуаціях поздоровлення можуть передувати опорній лексемі *вітаю* або знаходитися в позиції до неї, напр.: *Любі мої Волиняни, шановні отці, чесне чернецтво, дорогі брати і сестри! Від щирого серця поздоровляю усіх вас з днем Воскресіння Христового* (ДВ, 04. 2008), *Ще раз вітаю Вас, любі Друзі, Отці, Брати і Сестри, рідні мої Волиняни, з Різдвом Христовим і Новим 2002 роком милості Божої до нас і до нашого рідного краю* (ДВ, 12. 2001).

Адресат поздоровлення виражений типовими для релігійного мовлення узагальненими опорними лексемами (*браття, сестри, отці, пастирі, паства, діти, ченці, черниці, чада, вірні, улюблені*),

про які детальніше було сказано в аналізі найменувань у заголовках послань. Однак, варто звернути увагу на те, що автори досліджуваних текстів у поздоровленнях вдаються до деталізації характеристики адресата за певними критеріями вирізнення, якими слугують:

– вік – *дорога наша молодь і дітки* (Нф), *наше молоде покоління* (ДВ, 01. 2006);

– посада, орган влади – *шановне керівництво нашого краю* (Нф); *уряд* (ФП, 332), *Верховна Рада* (Ф<sub>3</sub>), *всі правителі наші* (ФП, 169), *українська влада* (Ф<sub>1</sub>); *Українське військо* (ФП, 332), *Збройні сили України* (Ф<sub>5</sub>).

– соціальний, професійний і матеріальний статуси – *одинокі* (Нф), *самотні* (М); *ближніх і дальніх* (М); *бідні і багаті* (Нф), *дорогі військовики* (А<sub>3</sub>);

– стан здоров'я – *немічні* (Нф), *хворі* (Г<sub>2</sub>);

– конфесійна та єпархіальна належність – *чада Української Автокефальної Православної Церкви* (Мф<sub>1</sub>), *паства Київського Патріархату* (ФП, 337), *усі віруючі Переяслав-Хмельницької єпархії* (Д), *вірні чада Білоцерківської єпархії* (Мб).

Для сучасних релігійних послань характерне використання одного з найпродуктивніших у релігійному стилі засобу – бідарних опозитів, побудованих на антонімії не лише узвичаєній, а й контекстуальній. Це спостережено в описових найменуваннях адресата, напр.: *Вітаю всіх: хворих й терплячих; багатих та бідних; вчених і простих; малят та дорослих; ув'язнених і вільних; військових й подорожуючих; владу й підлеглих, з одним із найбільших свят – Різдом Христовим!* (Г<sub>1</sub>).

Окрім найменувань узагальненого характеру, які типові для релігійного спілкування, в етикетній ситуації поздоровлення, звертаючись до офіційних осіб, духовенство УПЦ Київського патріархату вдається до персоналізації поздоровлення, коли вказують не лише адміністративну посаду адресата, а й його прізвище та ім'я, напр.: *Щиро вітаю з Воскресінням Христовим Президента України Леоніда Кучму, Голову Верховної Ради Івана Плюща, Прем'єр-міністра Віктора Ющенка, ...* (Ф<sub>2</sub>); *Щиро вітаю голову Волинської обласної державної адміністрації Володимира Бондара, голову Волинської обласної ради Василя Дмитрука, Луцького міського голову Антона Криви-*

*цького, голів районних державних адміністрацій, міських і селищних рад зі святом Пасхи Христової та молитовно бажаю ....* (ВВ, 05. 2005); *вітаю голову Чернігівської обласної державної адміністрації Володимира Хоменка, голову Чернігівської обласної ради Наталію Романову, Чернігівського міського голову Олександра Соколова, голів міських, районних та селищних рад Чернігівської області* (Іл).

Наголосимо на тому, що виокремлення адресата за певними ознаками може передаватися не лише лексично, а й синтаксично. Таке звертання вирізняється не лише окремим реченням, а й абзацом, напр.: *Наші особливі пасхальні вітання направляємо до влади і воїнства богохранимої української держави* (Вл<sub>1</sub>);

*Дорогі брати і сестри! Сердечно поздоровляю вас із великим і радісним святом світлого Воскресіння Христового. Нехай ...*

*Щиро вітаю з Великодніми святами голову Волинської обласної державної адміністрації Миколу Романюка, голову Волинської обласної ради Анатолія Грицюка, луцького міського голову Богдана Шибу, голів районних державних адміністрацій, міських і селищних рад, молитовно бажаю ...* (ВВ, 04. 2008).

Грамотично адресат у заголовках досліджуваних текстів виражений здебільшого давальним відмінком іменника, напр.: *Пасхальне послання Митрополита Луцького і Волинського Ніфонта Боголюбивим Пастирям, чесному монашеству та всім вірним чадом Волинської єпархії Української Православної Церкви* (ДВ, 04. 2006). Незначна кількість номінації адресата зафіксована у родовому відмінку з прийменниками *до*, *для* (у посланнях єпископа Михаїла Колтуна), напр.: *Різдвяне послання до вірних Донецько-Харківського Екзархату, УГКЦ 2010р. Б.* (Е); *Великоднє послання для духовенства, монашества і вірних Сокальсько-Жовківської єпархії на 2008 рік Божий* (МК<sub>2</sub>).

Функційною особливістю релігійного стилю можна вважати також використання іменника з прийменником *до* для найменування адресата. Така форма – ще одна традиція стилю послань греко-католицького духовенства з часів Андрея Шептицького, напр.: *Послання до молоді* (Ю), *Послання до духовенства й народу. Поклик до Покаяння* [Шептицький].

Адресат може бути названий узагальнено за допомогою описового виразу, що відображає його певні кваліфікативні ознаки, напр.: *всі, хто любить Господа* (Нф); *ті, хто далеко поза межами держави, поза огорожею Матері Церкви* (М), *ті, хто перебуває в розсіянні, поза огорожею Матері Церкви* (ДВ, 01. 2005), *ті, хто відпав від церковної єдності* (ВП, 01. 2001), *усіх, хто невтомно і не чекаючи земних нагород, працює заради кращого майбутнього нашого народу* (В<sub>2</sub>), *тих, хто в ці дні позбавлений можливості бути в храмі* (ДВ, 05. 2003), *усім, хто радіє Його Воскресінню* (р2). Узагальнена вказівка на адресата в одному з Великодніх послань Блаженнішого Любомира представлена підрядним реченням, напр.: *Великоднє привітання Блаженнішого Любомира ... та всім, хто незалежно від конфесійної приналежності з відкритим серцем, бажаючи добра всім своїм ближнім, святкує цей величний Празник* (Л<sub>4</sub>).

У вітальних частинах послань частотні номінативи, виражені описовими зворотами та складнопідрядними означальними реченнями, підрядна частина в яких є засобом характеристики адресатів за територіальними чи конфесійними ознаками. Такі моделі назв осіб продуктивні в посланнях патріарха Філарета, а також спорадично вживані в текстах митрополита Володимира та єпископа Чернігівського та Ніжинського Іларіона: *Наші особливі привітання та благі побажання спрямовуємо до всіх співвітчизників і українців, які проживають поза межами нашої держави* (ДВ, 01. 2007); *всіх земляків-українців, які розсіяні по всьому світу, але люблять Україну* (ФП, 337); *наших земляків-українців, розсіяних по всьому світу, які люблять свою Батьківщину і dbають про Українську державу* (Ф<sub>1</sub>); *нашу українську діаспору: в Америці і Канаді, в Європі й Австралії, по всіх країнах, де живуть українці* (ФП, 347); *нашу українську діаспору, яка зберігає любов до рідного краю* (Ф<sub>2</sub>); *наших співвітчизників-українців, які проживають за межами нашої країни, але й там не забувають рідну землю та добрі звичаї своїх побожних предків* (ФП, 31); *українців, які живуть за межами України, але душею і серцем завжди з нами і не забувають ні рідного краю, ні віри своїх батьків, ні добрих звичаїв своїх предків* (Ф<sub>4</sub>); *наших співвітчизників, які з волі Промислу Божого опинилися за кордоном і в глибині душі зберігають любов до рідного краю* (ФП,

5); *все українство в усіх країнах світу, на всіх континентах Землі* (Ф<sub>5</sub>) та віряни інших конфесій, напр.: *православних братів і сестер Московського Патріархату в Україні, а також наших співвітчизників греко-католиків і всіх християн України* (ФП, 332); *православних братів і сестер Московського Патріархату в Чернігівській та Ніжинській єпархіях, а також наших співвітчизників греко-католиків і всіх християн Чернігівщини* (Гл).

Проведене дослідження дозволяє зробити висновки: сучасне релігійне послання звернене до неоднорідного реципієнта, що й визначає особливий набір найменувань адресата мовлення. Зафіксовані номінативні та апелятивні конструкції – типові для релігійного спілкування, хоча й вирізняються індивідуально авторським підходом у виборі кваліфікативних означень до опорних лексем. Апелятиви слугують для звертання до адресата на початку послання та актуалізації його уваги впродовж усього тексту, номінативи дозволяють авторам називати адресатів у заголовку послань і поздоровленнях. Вибір найменувань адресата визначається тематикою сучасних релігійних послань й територіальною належністю автора таких текстів.

#### УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

А – Голова відділу УПЦ зі взаємодії зі ЗС та іншими військовими формуваннями України, архієпископ Львівський і Галицький Августин; Ан – Митрополит Хмельницький і Старокостянтинівський Антоній; В – Преосвященний Василій Семенов, єпарх Тернопільсько-Зборівський; Вл – Блаженніший Володимир, Митрополит Київський і всієї України, Предстоятель УПЦ; І – архієпископ Харківський і Полтавський Ігор; Іг – архієпископ і Митрополит Львівський Ігор; Іл – Преосвященніший Іларіон, єпископ Чернігівський і Ніжинський; Л – Блаженніший Любомир; МК – Михайл Колтун, єпископ Сокальсько-Жовківський; Мф – Блаженніший Мефодій, Митрополит Київський і всієї України, Предстоятель УАПЦ; Н – Митрополит Харківський і Богодухівський Никодим, Священноархімандрит Свято-Покровського чоловічого монастиря м. Харкова; С – Блаженніший Святослав, верховний архієпископ Києво-Галицький; Ф – Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет; Фп – Високопреосвященніший Филип, архієпископ Полтавський і Кременчуцький.

#### ДЖЕРЕЛА

А<sub>1</sub> – Пасхальне послання А <...>. URL : <http://orthodox.lviv.ua/news/pascha20.htm><sup>1</sup>.

А<sub>2</sub> – Різдвяне послання А <...>. URL : <http://orthodox.lviv.ua/news/christm.htm>.

А<sub>3</sub> – Різдвяне послання А <...>. URL : <http://orthodox.lviv.ua/news/christm1.htm>.

---

<sup>1</sup> На час написання статті деякі релігійні послання, узяті з інтернет-джерел, були недоступні. Датою останньої фіксації таких текстів автор вважає лютий 2011 р.

Ан<sub>1</sub> – Послання Ан <...>. URL : <http://fialco.org/j2/content/view/530/7/>.

Ан<sub>2</sub> – Різдвяне послання Ан <...>. URL : <http://fialco.org/j2/content/view/356/7/>.

В<sub>1</sub> – Пасхальне послання В. URL : <http://www.ternopilzboriv.org.ua/?p=32>.

В<sub>2</sub> – Різдвяне привітання В. URL : [http://www.tze.org.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=17:rizdvjane-poslannja-vladyky-vasylja-semenjuka-009&catid=18:poslannja-vladyky&Itemid=25](http://www.tze.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=17:rizdvjane-poslannja-vladyky-vasylja-semenjuka-009&catid=18:poslannja-vladyky&Itemid=25).

ВВ – Волинські єпархіяльні відомості. 2005–2008.

Вл<sub>1</sub> – Пасхальне послання Вл. URL : [http://orthodox.org.ua/uk/pastirske\\_slovo/2007/04/02/1325.html](http://orthodox.org.ua/uk/pastirske_slovo/2007/04/02/1325.html).

Вл<sub>2</sub> – Пасхальне послання Вл <...>. URL : <http://orthodox.org.ua/uk/2009/04/01/4779.html>.

ВП – Волинь православна. 2001–2006.

Гр – Різдвяне послання Григорія архієпископа Запоріж. і Мелітопол. УПЦ Київ. патріархату. URL : [http://www.sobor.zp.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=43:-2007&catid=4:2009-09-03-18-19-46&Itemid=17](http://www.sobor.zp.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=43:-2007&catid=4:2009-09-03-18-19-46&Itemid=17).

Д – Різдвяне послання митрополита Переяслав-Хмельницького і Бориспільського Дмитрія <...>. URL : [http://vidomosti.org.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=626:2009-12-29-15-54-52&catid=26:publicatsii&Itemid=74](http://vidomosti.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=626:2009-12-29-15-54-52&catid=26:publicatsii&Itemid=74).

ДВ – Дзвони Волині. 2001–2009.

Е – Різдвяне послання до вірних Донецько-Харківського Екзархату, УГКЦ. URL : <http://www.ugcc.dn.ua/>.

І<sub>1</sub> – Великодне послання І <...>. URL : <http://www.uapc.org.ua/innews/2003Easter.htm>.

І<sub>2</sub> – Великодне послання І <...>. URL : <http://www.uapc.org.ua/ua/?newsId=228>.

Ір<sub>1</sub> – Великодне послання <...>. URL : [http://www.ugcc.lviv.ua/index.php?option=com\\_content&task=view&id=660&Itemid=44](http://www.ugcc.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=660&Itemid=44).

Ір<sub>2</sub> – Різдвяне послання <...>. URL : [http://www.ugcc.lviv.ua/index.php?option=com\\_content&task=view&id=901&Itemid=44](http://www.ugcc.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=901&Itemid=44).

Іл – Пасхальне послання Преосвященнішого Іларіона єпископа Чернігівського і Ніжинського. URL : <http://cerkva.in.ua/poslannia/212-pfshalneposlannia2009.html>.

ІМ – Послання Ієрархії Києво-Галицької Митрополії УГКЦ до укр. і пол. сусідніх народів-братів у Христі. URL : <http://www.ugcc.org.ua/ukr/documents/appeal/peace/>.

Ір<sub>1</sub> – Архієрейське Великопісне Послання 2007 р. Б. Владика Іриня, Правлячого Єпископа Бучацької Єпархії УГКЦ

<...>. URL : [http://www.canonic.org.ua/index.php?option=com\\_content&task=view&id=47&Itemid=22](http://www.canonic.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=47&Itemid=22).

Ір<sub>2</sub> – Пасхальне послання єпископа Ніжинського і Прилуцького Іриня <...>. URL : [http://www.orthodox.cn.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=59:-2009-&catid=39:2009-08-04-16-33-19&Itemid=63](http://www.orthodox.cn.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=59:-2009-&catid=39:2009-08-04-16-33-19&Itemid=63).

КЄ – “Бути Апостолами Христа через медіа”. Послання Конференції Єпископів лат. обряду в Україні на XXXVIII Всесвітній День ЗМІ 23 травня 2004 р. URL : [http://www.risu.org.ua/ukr/resources/religdoc/rcc\\_doc/rcc\\_media2004/](http://www.risu.org.ua/ukr/resources/religdoc/rcc_doc/rcc_media2004/).

Л<sub>1</sub> – Великодне послання <...>. URL : <http://www.r.lviv.ua/news.php?item=193>.

Л<sub>2</sub> – Великодне привітання Л. URL : <http://www.ugcc.org.ua/ukr/documents/appeal2004/Pasxa2004/>.

Л<sub>3</sub> – Великодне послання Л <...>. URL : <http://www.ugcc.org.ua/ukr/documents/appeal2005/Pasxa2005/>.

Л<sub>4</sub> – Великодне привітання Л <...>. URL : <http://www.ugcc.org.ua/ukr/documents/appeal2007/pasxa2007/>.

М – Різдвяне послання Преосвященнішого Матфея, Єпископа Дрогобицького і Самбірського <...>. URL : [http://www.drohobych-orthodox.com/index.php?option=com\\_content&view=article&id=159:2010-01-06-21-09-33&catid=42:2009-09-25-16-44-03&Itemid=78](http://www.drohobych-orthodox.com/index.php?option=com_content&view=article&id=159:2010-01-06-21-09-33&catid=42:2009-09-25-16-44-03&Itemid=78)

М<sub>6</sub> – Різдвяне послання Високопреосвященнішого Митрофана архієпископа Білоцерківського і Богуславського <...>. URL : [http://bceparchy.org.ua/index.php?option=com\\_content&task=view&id=336](http://bceparchy.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=336).

МК<sub>1</sub> – Пастирське послання МК <...>. URL : [http://www.ugcc.lviv.ua/index.php?option=com\\_content&task=view&id=1162&Itemid=44](http://www.ugcc.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1162&Itemid=44).

МК<sub>2</sub> – Великодне послання <...> на 2008 рік Божий. URL : <http://www.sokaleparchy.org.ua/ukr/news/2008/velykden>.

Мх – Різдвяне послання високопреосвященнішого Михаїла, архієпископа Луцького і Волинського, <...>. URL : <http://www.pravoslavja.lutsk.ua/dokumenty/dokument/?newsid=1386>.

Мф<sub>1</sub> – Пасхальне послання Мф <...>. URL : [http://www.uaoc.info/ua/news/news\\_/?pid=113](http://www.uaoc.info/ua/news/news_/?pid=113).

Мф<sub>2</sub> – Великодне Послання Мф <...>. URL : <http://uaoc.net/?p=2492>.

Мф<sub>3</sub> – Різдвяне послання Мф <...>. URL : <http://uaoc.net/?p=387>.

Н<sub>1</sub> – Різдвяне послання Н. URL : <http://pravoslavie.kharkov.ua/index.php?newsid=126>.

Н<sub>2</sub> – Архіпастирське послання до 350-річного ювілею міста Харкова Н. URL : [http://www.pravoslavye.org.ua/index.php?r\\_type=&action=fullinfo&id=3350](http://www.pravoslavye.org.ua/index.php?r_type=&action=fullinfo&id=3350).

Нф – Різдвяне послання Високопреосвященнішого Ніфонта, митрополита Луцького і Волинського <...>. URL : [http://www.orthodox.lutsk.ua/index.php?option=com\\_content&view=category&layout=blog&id=46&Itemid=66](http://www.orthodox.lutsk.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=46&Itemid=66).

ПЛ – Пастирський лист “Про запровадження загальноєпархіальної духовно-екологічної акції: “Приберемо могили предків – очистимо наші душі”. URL : <http://diocese.ko.if.ua/official/15.html>.

С – Послання блаженнішого Святослава, верховного архієпископа Києво-Галицького, до молоді. URL : [https://risu.org.ua/ua/index/resources/church\\_doc/ugcc\\_doc/41861](https://risu.org.ua/ua/index/resources/church_doc/ugcc_doc/41861).

СЄ – Пастирське послання Синоду єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ до вірних і всіх людей доброї волі з нагоди виборів. URL : [http://www.risu.org.ua/ukr/resources/religdoc/ugcc\\_doc/ugcc\\_election2002](http://www.risu.org.ua/ukr/resources/religdoc/ugcc_doc/ugcc_election2002).

Ф<sub>1</sub> – Різдвяне Послання <...> 2000/2001 р. URL : <http://www.hram.kiev.ua/index.php?mode=books&cat=14&parent=3921>.

Ф<sub>2</sub> – Пасхальне Послання 2001 р. <...>. URL : <http://www.hram.kiev.ua/index.php?mode=books&cat=14&parent=3921&id=3988>.

Ф<sub>3</sub> – Пасхальне послання Ф <...>. URL : <http://www.uaorthodox.org/article.php?pid=207>.

Ф<sub>4</sub> – патр. Філ. П.06 – Пасхальне послання Ф <...>. URL : [http://www.ashsu.org/index.php?module=pagemaster&PAGE\\_user\\_op=view\\_page&PAGE\\_id=254](http://www.ashsu.org/index.php?module=pagemaster&PAGE_user_op=view_page&PAGE_id=254).

Ф<sub>5</sub> – Пасхальне послання Ф <...>. URL : <http://kiyany.obozrevatel.com/news/2007/4/6/29869.htm>.

ФП – Патріарх Філарет. Послання. Промови. Т.3. Київ : Вид. від.УПЦ КП, 2001. 616 с.

Фп<sub>1</sub> – Великодне Послання Фп <...>. URL : <https://www.mgarsky-monastery.org/main/11>.

Фп<sub>2</sub> – Послання Голови Синодального відділу релігійної освіти, катехизації та місіонерства УПЦ Фп <...>. URL : <http://www.mgarsky-monastery.org/index.php?sid=12&print=true>.

Ю – Послання до молоді. URL : <http://www.sde.org.ua/bishops/julian-voronovskij/203-do-molodi.html>.

Я – Пасхальне послання єпископа Якова. URL : <http://eparhya.od.ua/news/2009-04-17-6>.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. *Богдан С.* Звертання і привітання в релігійному стилі: типологія вживання і функціональний статус / С. Богдан // *Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Філологічні науки.* – 2001. – № 9. – С. 47–50.

2. *Богдан С.* Молитовні й акафістні звертання як домінанта духовного діалогу / С. Богдан // *Наук. вісн. Чернівець. ун-ту. Слов'янська філологія.* – Чернівці : Рута, 2001. – Вип. 117–118. – С. 75–81.

3. *Бугаєва И. В.* Функциональные, грамматические и семантические особенности номинации адресата в религиозной сфере / *И. В. Бугаева* URL : <https://www.portal-slovo.ru/philology/37403.php> (17. 03. 2017).

4. *Мирончук О. Я.* Словник скорочень назв чинів святості в українській мові / О. Я. Мирончук. – К. : Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2013.

5. Неологічні назви осіб у сучасних слов'янських мовах : монографія / Г. М. Вокальчук, А. М. Архангельська, О. А. Стишов та ін. – Рівне ; Оломоуць, 2011.

6. *Пуряєва Н. В.* Українська церковна титулатура / Н. В. Пуряєва // *Мовознавство.* – 2000. – № 2–3. – С. 45–54.

7. *Скаб М. С.* Граматика апеляції в українській мові / М. С. Скаб. – Чернівці : Місто, 2002.

8. *Скаб М. С.* Особливості виявлення апеляції в сакральних текстах / М. С. Скаб // *Біблія і культура: зб. наук. ст.* – Чернівці : Рута, 2000. – Вип. 1. – С. 221–224.

9. Українська система найменувань адресата мовлення : монографія ; за ред. М. С. Скаба. – Чернівці : Рута, 2008.

10. Українська система номінацій адресата мовлення : анотований бібліографічний покажчик і загальна бібліографія ; за ред. М. С. Скаба. – Чернівці : ЧНУ, 2009.

11. *Шептицький Андрей.* Письма-послання (1939–1944 рр.) / Андрей Шептицький. – Львів, 1991.

REFERENCES

1. Boghdan S. (2001) Zvertannja i pryvitannja v religijnomu styli: typologhija vzhyvannja i funkcionalnyj status [*Addressing and greetings in the religious style: typology of use and functional status*]. *Scientific Bulletin of Lesia Ukrainka Volyn National University*. Philological Sciences. no. 9, pp. 47–50. (in Ukrainian).
2. Boghdan S. (2001) Molytovni j akafistni zvertannja jak dominanta dukhovnogho dialoghu [*Prayerful and akathist appeals as the dominants in the spiritual dialogue*]. *Scientific Bulletin of Chernivtsi University*. Chernivci : Ruta, vol. 117–118. Slavic Philology, pp. 75–81. (in Ukrainian).
3. Bugaeva I.V. Funkcionalnye, grammaticheskie i semanticheskie osobennosti nominacii adresata v religioznoj sfere [*Nomination of the addressee in the religious domain: functional, grammatical and semantic specificities*] (e-product), <https://www.portal-slovo.ru/philology/37403.php>. (in Russian).
4. Myronchuk O.Ja. (2013) Slovnyk skorochenj nazv chyniv svjatosti v ukrajinsjkij movi [*Dictionary of abbreviations of the holy rank names in the Ukrainian language*]. Kyiv : Vydavnychjy viddil UPC Kyjivskjogho Patriarkhatu, 108 p. (in Ukrainian).
5. Vokaljchuk Gh.M. (ed.) (2011) Neologhichni nazvy osib u suchasnykh slov'jansjkykh movakh [*Neologism-based names of persons in modern Slavic languages*]. Rivne-Olomoucj, 356 p. (in Ukrainian).
6. Purjajeva N. V. (2000) Ukrajinsjka cerkovna tytulatura [*Ukrainian Church Titulature*]. *Linguistics*, no. 2-3. pp. 45-54.
7. Skab M.S. (2002) Ghramatyka apeljaciji v ukrajinsjkij movi [*Grammar of appeal in the Ukrainian language*]. Chernivci : Misto, 272 p. (in Ukrainian).
8. Skab M.S. (2000) Osoblyvosti vyjavlennja apeljaciji v sakraljnykh tekstakh [*Specifics of revealing an appeal in sacred texts*]. *Bible and Culture: Collected papers*, vol. 1. Chernivci : Ruta, pp. 221-224. (in Ukrainian).
9. Skab M.S. (ed.) (2008) Ukrajinsjka systema najmenuvanj adresata movlennja [*Ukrainian system of nominating the addressee in speech*]. Ruta, 312 p. (in Ukrainian).
10. Skab M.S. (ed.) (2009) Ukrajinsjka systema nominacij adresata movlennja : anotovanyj biblioghrafichnyj pokazhchyk i zagaljna biblioghrafija [*Ukrainian system of nominating the addressee in speech: annotated bibliographic index and general bibliography*]. Chernivci : ChNU, 88 p. (in Ukrainian).
11. Sheptyckyj Andrej. Pysjma-poslannja (1939–1944 r.r.) [*Letters-pastoral messages (1939–1944)*]. Lviv, 1991. 458 p. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редколегії 30.04.18

**Tetiana Tarasiuk**, Candidate of Philology, Doc.  
Lesia Ukrainka Eastern European National University, Lutsk

**Nominating an Addressee in Modern Religious Epistles**

*The religious communication process involves two communicants, namely a priest (the author) and a potential believer (addressee). The nominative field of the addressee in the religious style requires more detailed scientific studies. The*

*purpose of the article is to analyze the peculiarities of the addressee's nomination in modern religious epistles of the highest-rank clergy of the Ukrainian churches. The recipient (addressee) of the texts under study is determined not only by the church status (the priest – the monk – the believer), but also by the confessional, eparchian, partly by territorial and professional affiliation and by the subject matter of the epistles themselves. It has been revealed that all the lexemes under study fall into two major categories: nominatives (names) and appellatives (appeals) according to language functional spheres, namely the sphere of representation and sphere of appeal. The authors of the religious epistles use nominatives predominantly in the epistle titles to name the addressees, whom they are appealing to, while appellatives are used in the introductory greetings, at the beginning of the epistle, and are aimed at enhancing the attention of the recipients throughout the text. The addressee's names are represented by three lexical-semantic groups: "clergy", "monks", "believers" with the core lexemes typical of religious discourse. Such lexemes, except for sporadic one-component use, are most often intensified by stylistically marked qualifying attributes. In terms of the structure of emotionally-evaluative expressions, epithet-based nominations dominate, among which we distinguish functionally-marked lexemes (**Worthy/Respectable, Reverend, Most Reverend, God-loving**, etc.) and commonly used lexemes, mainly adjectives of intimate semantics (**Dear, Beloved, Loving**) including official-ceremonial – **Dear, Honourable**. Optional lexico-grammatical structure of appeals is represented by various-style lexemes, which are not typical of the religious style. For example, typical for conversational style appellative lexemes appear to be combined with functionally-differentiated attributes of religious semantics. Thus, the lexeme of general use **children** is often combined with epithets spiritual, church; stylistically marked lexical units **pastors, brothers and sisters**, conventional for official, business or colloquial styles, are used with the attributes **dear, honourable, close to my heart**.*

**Key words:** addressee, nominatives, appellatives, religious epistle, religious communication.